

[http://www.sh.se/p3/ext/res.nsf/vRes/cbees_engelsk_1412582982411_dominika_v_polanska_pdf/\\$File/dominika_v_polanska.pdf](http://www.sh.se/p3/ext/res.nsf/vRes/cbees_engelsk_1412582982411_dominika_v_polanska_pdf/$File/dominika_v_polanska.pdf)

21. Stone C. N. The politics of urban development / C. N. Stone, H. T. Sanders. – Lawrence, Kan. : University Press of Kansas, 1987. – 313 p.

22. Stone C. Urban regimes and the capacity to govern: a political economy approach / C. Stone // Journal of Urban affairs. – 1993. – Vol. 15, Issue 1. – P. 1-28

23. Theories of urban politics / ed. by D. Judge, G. Stoker, H. Wolman. – Calif. : Sage Publications, 1995. – 310 p.

24. Tilly C. Social movements, 1768-2004 / C. Tilly. – Boulder : Paradigm publishers, 2004. – 194 p.

25. Urban politics: cities and suburbs in a global age / by B. H. Ross, M. A. Levine. – 8th ed. – New York : Routledge, 2015. – 344 p.

Стаття надійшла до редакції: 10.10.2016 р.

A. Kuchuran

LOCAL POLITICS AND THE TYPES OF URBAN SOCIAL MOVEMENTS

This article focuses on urban social movements as active actors of urban politics. Based on urban regime theory the article supports an opinion that civil society in cities can make changes and be a political actor. The author focuses on the urban social movements and their participation in local politics.

The author proposes four types of urban social movements based on the criteria of their general activities in city politics: 1) urban protest movements; 2) urban political expression movements (includes two subtypes - quasi political movements and urban civic movements of developments); 3) urban communicative and social movements; 4) urban movements-network.

The author also analyzes the typology of urban social movements of some European scientists and considers the significant of the context in studies of urban movements and political activism.

Keywords: *urban social movements, urban regime, types of urban movements, urban policy, local politics.*

УДК 323.21:172.1М.Вебер

А.М. Міщенко

КОМПРОМІСНИЙ ПІДХІД ДО РОЗВ'ЯЗАННЯ МОРАЛЬНОЇ ДИЛЕМИ В ПОЛІТИЦІ: КОНЦЕПЦІЯ МАКСА ВЕБЕРА

У статті проаналізовано компромісний підхід до співвідношення політики і моралі на прикладі концепції видатного німецького мислителя Макса Вебера. Визнаючи політику сферою втілення легітимного насильства, він заперечує можливість використання критеріїв абсолютної моралі задля оцінки політичних дій. Проте етику можна умовно поділити на етику переконання й етику відповідальності. А вміле використання обох цих типів дозволяє політику приймати адекватні ситуації рішення.

Ключові слова: *політика, мораль, моральна дилема в політиці, компромісний підхід до розв'язання моральної дилеми в політиці, Макс Вебер.*

Розв'язання моральної дилеми в політиці – надзадача, яку століттями ставлять перед собою мислителі. В ході філософського дискурсу викристалізувалося два основні підходи до співвідношення політики та моралі – аристотелівський та макіавеллістський. Іншими словами, етизація політики та ціннісно-нейтральний підхід до розв'язання

моральної дилеми в політиці. Проте ці два протилежні підходи так і не дали чіткого розуміння співвідношення політики і моралі. Якщо прибічники етизації політики вважали, що політичні суб'єкти мусять керуватися в першу чергу моральними принципами і зазнали звинувачення в утопічності своїх ідей. То представники ціннісно-нейтрального підходу наголошували на різній природі політики і моралі, що робить ці сфери суспільного життя несумісними, за що були розкритиковані як посібники встановлення тираній. Звісно, обидві інтелектуальні традиції мають своїх послідовників і цілу низку аргументів на користь своєї теорії. Однак існування двох крайніх позицій завжди стимулює пошук «золотої середини» – компромісу. Тож актуалізація компромісного підходу до розв'язання моральної дилеми в політиці була лише справою часу. І вже у ХХ-ХХІ ст. саме цей підхід став найбільш популярним і осмислюваним серед мислителів і науковців. Компромісний підхід до співвідношення політики та моралі базується на інтерпретації професійної етики як певного кодексу моральних норм, що регулюють поведінку людей в рамках визначеної професійної діяльності. На думку А. Гусейнова, «професійна етика, по-перше, засновує відповідну професію в якості нормотворчої етичної інстанції і, по-друге, описує ті винятки (відступи) від загальних моральних принципів, які диктуються логікою професії і в конкретному професійному контексті сприймаються не як відступ, а як адекватне вираження духу самих цих принципів» [4, с.30]. Тож компромісний підхід до розв'язання моральної дилеми в політиці враховує специфіку останньої – конфліктність, перманентну боротьбу за владу і можливість застосування легітимного насильства. В той же час, даний підхід наголошує на необхідності регулювання політики принципами моралі, які слугують певними рамками для обмеження специфічно політичних конфліктогенних чинників.

Одним з найвідоміших представників компромісного підходу до розв'язання моральної дилеми в політиці був німецький соціолог і філософ Макс Вебер. Для того, щоб окреслити його бачення співвідношення політики та моралі, необхідно розібратися з термінологією. В першу чергу Макс Вебер наголошує на тому, що поняття політики є надзвичайно широким, адже може застосовуватися до всіх сфер, пов'язаних з управлінням. Проте дане поняття можна звузити і до управління політичними союзами, тобто державами. А державу можна визначити через притаманне їй право на застосування фізичного насильства. Звісно, насильство не є єдиною функцією держави, проте її специфікація базується саме на можливості його вчинення. «Держава є те людське співтовариство, яке всередині певної галузі - «галузь» включається в ознаку! - Претендує (з успіхом) на монополію легітимного фізичного насильства. Бо для нашої епохи характерно, що право на фізичне насильство приписується всім іншим спільнотам або окремим особам лише настільки, наскільки держава зі свого боку допускає це насильство: єдиним джерелом «права» на насильство вважається держава» [1, с.645]. Крім того, політика передбачає включеність в процес боротьби за владу. Таким чином, М. Вебер визначає риси, що характерні для політики і які мусять бути враховані політичною етикою.

Влада є або самоціллю політики, або засобом реалізації суміжних цілей. Вона базується на трьох підставах легітимності – традиційній, харизматичній і раціонально-легальній. Традиційна легітимність базується на авторитеті звичаїв, харизматична – на вірі у надзвичайні здібності (харизму) правителя, а раціонально-легальна – на законності та ефективності встановленого ладу. Такі ідеальні типи рідко зустрічаються в чистому вигляді, проте зазвичай одна з форм помітно переважає. Легітимність фактично є внутрішньою установкою людей на підкорення. Так само, як і бажання завоювати владу. Тип людей, який живе «для політики» і політикою отримує задоволення від панування над рештою людей, політика стає сенсом їхнього життя. І тут дуже важливим є поняття покликання. Воно виникло завдяки Реформації, коли не лише духовна, а й мирська

праця набула морального відтінку. Фактично, покликання передбачає розуміння того, що професійна діяльність – не лише спосіб отримання засобів існування, а й певний обов'язок перед Богом – використати дані ним таланти і задатки, цим самим засвідчивши йому свою прихильність. Саме цей процес поклав початок кристалізації професійної етики, яка більше не підпорядковувалася релігійній. Мислитель наголошував на тому, що і політика може бути справою життя, тобто покликанням.

У зв'язку з цим Макс Вебер задається питанням, які якості мусять бути притаманні людині, яка може впоратися з владою і з відповідальністю, яку вона на неї накладає. На його думку, такими якостям є пристрасність, почуття відповідальності та окомір. Пристрасність означає самовіддачу справі, яка мусить орієнтуватися на почуття відповідальності за її наслідки, передбачити які можна за допомогою окоміра. Ці якості допомагають політику уникнути марнославства, яке є пагубним для політичної кар'єри. Для політиків характерним є своєрідний інстинкт влади, тобто прагнення отримати її попри все. «Гріх проти святого духу його покликання починається там, де прагнення до влади стає неділовим (*unsachlich*), предметом суто особистого самосп'яніння, замість того щоб служити виключно «справі». Бо в кінцевому рахунку в сфері політики є лише два види смертних гріхів: ухилення від суті справи (*Unsachlichkeit*) і – що часто, але не завжди, те ж саме – безвідповідальність. Марнославство, тобто потреба по можливості часто самому з'являтися на передньому плані, найсильніше вводить політика в спокусу зробити один з цих гріхів чи обидва відразу» [1, с. 691]. Таким чином, політик уникає найменшої відповідальності, цікавлячись лише тим чи справив він гідне враження на публіку. Це призводить до того, що поняття влади втрачає свій сенс, вона стає лише видимістю, яка не несе в собі жодних цілей. А політика, як і будь-яка інша діяльність, мусить направлятися певною метою: чи то національними інтересами, служінням ідеології, релігійними чинниками, суспільному благу. Головне, щоб замість цих цілей не було порожнечі, яку породжує бажання насолодитися владою як кінцевою метою. Крім того, є велика різниця між професійною етикою політика і професійною етикою чиновника. Якщо політик мусить нести особисту відповідальність за прийняті рішення, то чиновник повинен чітко і сумлінно виконувати накази, безвідносно до власних морально-етичних оцінок. Тож виходить, що «якраз ті натури, які в якості чиновників високо стоять в моральному відношенні, суть кепські, безвідповідальні насамперед в політичному сенсі слова, і остільки в моральному відношенні низько стоять політики – такі, яких ми, на жаль, весь час мали на керівних постах» [1, с. 666].

Що ж стосується застосування абсолютної етики до політичної сфери, Макс Вебер вважає це абсолютно непотрібним, і навіть шкідливим. Наприклад, можна розглянути випадок з веденням війни, де в будь-якому разі є переможці і переможені. І саме в таких умовах дуже чітко проглядається недоцільність застосування абсолютної етики до вирішення політичних питань. Адже переможці наполягатимуть на тому, що вони перемогли, бо боролися за праве діло. А переможені виправдовуються тим, що не змогли здобути перемогу через те, що насправді боролися за аморальну справу. Тобто замість того, щоб зробити відповідні висновки і взяти на себе відповідальність за майбутній стан справ, обидві сторони займаються підміною понять. Таким чином, М.Вебер робить висновок, що етика по суті принижує обидві сторони розбірками хто винен в минулому, зовсім не вирішуючи проблем теперішнього і майбутнього. Це породжує неодмінну спекуляцію на почутті провини – переможець нав'язує його програвшій стороні, тим самим отримуючи моральні і матеріальні переваги. А переможені, ціною визнання своєї вини, торгуються за залишок благ. Етика стає засобом торгівлі за найбільші вигоди і найменші втрати. Вчений наголошує на тому, що недоцільно застосовувати абсолютну етику до всіх сфер життя, кожна з яких має свої особливості. Отже, для того, щоб застосовувати етику до політичної діяльності,

необхідно розуміти, що за політикою стоїть боротьба за владу, яка несе в собі насильство.

Абсолютна біблійна етика передбачає оцінювання дій за принципом «все або нічого». У випадку такої безкомпромисності й однозначності політика стає апіорі аморальною діяльністю. Та й з позицій політики абсолютна етика здається неефективною та нераціональною. Вона може реалізуватися лише в суспільстві святих людей, а це є утопією. «Дана етика має сенс, тоді вона є вираженням якогось гідності. В іншому випадку – ні. Бо якщо висновок акосмічної етики любові говорить: «Не протистояти злу насильством», – то для політика має силу прямо протилежне: ти повинен насильно протистояти злу, інакше за те, що зло візьме верх, відповідальний ти» [1, с. 695-696]. Абсолютна етика не визнає можливості революційних дій, повстань, мітингів, адже це все має насильницький корінь. Проте важко уявити демократичне суспільство позбавленим права на повстання, адже це одна з ефективних форм вираження громадської думки. Так само для абсолютної етики безумовним є обов'язок правдивості, що у більшості випадків суперечить політичним і навіть національним інтересам. Таким чином, абсолютна етика, що застосована до політики, не піклується про жодні наслідки, приносить лише шкоду. Вона обмежує природу політики настільки, що, як не парадоксально, може перетворити її на диктатуру. Проте існування абсолютної етики як певного ідеалу не суперечить існуванню професійної етики. У своїй роботі «Протестантська етика та дух капіталізму» Макс Вебер передбачає, що етика може бути раціональною, тобто саме такою, яка б передбачала досягнення благополуччя основною метою і проповідувала б досягнення усіх можливих благ обов'язком. «Ідеал її - кредитоспроможна добропорядна людина, обов'язок якої вважати примноження свого капіталу самоціллю. Суть справи полягає в тому, що тут пропагуються не просто правила життєвої поведінки, а викладається певна «етика», відступ від якої розглядається не тільки як дурість, але і як свого роду порушення боргу. Мова йде не тільки про «практичну мудрість» (це було б не ново), а про певний етосу» [2, с. 73-74]. Разом з тим, отримання наживи не є кінцевою метою. Це перманентний процес, який є протилежний спокою і отриманню задоволення від володіння багатством. Він передбачає аскетизм і скромність. Це М. Вебер і називає протестантською етикою, яку протиставляє етиці традиційній. Проте протестантська етика є продуктом симбіозу певних соціальних умов і релігійних чинників, тож не може бути критерієм оцінювання людства в цілому.

В той же час, усі етично орієнтовані дії вчиняються на основі двох принципів – етики переконання та етики відповідальності. Сутність етики переконання полягає в тому, що вона ставить за мету лише втілення цих переконань, залишаючись байдужою до можливих наслідків. Вважаючи свої переконання істинними, політик, що діє згідно етики переконання, перекладає відповідальність за наслідки своїх вчинків на всіх оточуючих. Адже його наміри були благими, а всі можливі невдачі – результат того, що всі навколо недостатньо розумні й компетентні, щоб їх реалізувати. Тут вступає в дію принцип, за яким добрі цілі породжують добрі наслідки. Проте вся історія людства доводить безглуздість подібного переконання. Етика відповідальності, навпаки, в першу чергу керується зобов'язаннями нести відповідальність за всі можливі наслідки тих чи інших дій. Етика переконання і етика відповідальності – по суті, чисті типи, які не є протилежностями в реальному світі. «Ідеально-типове» загострення протилежності «двох етик», як не парадоксально, виявляє не тільки їх «протистояння» одна одній, їх «незлиттєвість», що лежить на поверхні, але і їх взаємозалежність - «нероздільність» [5, с. 91]. Відповідно, в реальному житті люди не є послідовними прибічниками етики переконання або етики відповідальності, обираючи як діяти в залежності від обставин. «З міркувань самого Вебера випливає, що можуть виникнути такі історичні ситуації,

коли саме почуття відповідальності спонукає зайняти позицію відповідно до етики переконання. Природно, мається на увазі наділений даром харизми «політик за покликанням» [7, с.166]. Тож є надзвичайно важливим, щоб «політик за покликанням» керувався обидвома максимами, розуміючи яка з них є ефективною і правильною в кожній конкретній ситуації.

Отже, компромісний підхід до розв'язання моральної дилеми в політиці, на відміну від ціннісно-нейтрального підходу та етизації політики, враховує специфічну природу політичної діяльності і пропонує розробити таку частину професійної етики як політичну етику. Макс Вебер, як прибічник компромісного підходу до співвідношення політики так моралі, наголошував на тому, що абсолютна етика є нездійсненною в сфері політики. Вона позбавлена раціонального зерна та не враховує критерій ефективності. Більше того, абсолютна етика багато в чому є протилежною політиці, адже заперечує проти права на повстання та легітимного насильства. Проте це не значить, що етика та політика є неспівставними. Будь-які дії, в тому числі й політичні, можуть ґрунтуватися на двох принципах: етиці переконання та етиці відповідальності. Перший принцип передбачає беззаперечне слідування певним ідеям, переконанням; другий – усвідомлення відповідальності за наслідки своїх дій. Дані чисті типи не є повністю автономними, хоча і базуються на різних засадах. Успішний політик мусить вміло маневрувати, обираючи той чи інший тип поведінки залежно від ситуації. Таким чином, можна уникнути небезпек застосування до політики максимум абсолютної етики, при цьому не протиставляючи політику та мораль.

Список використаної літератури:

1. Вебер М. Политика как призвание и профессия // Вебер М. Избранные произведения : пер. с нем. / М. Вебер; сост., общ. ред. и послесл. Ю. Н. Давыдова; предисл. П. П. Гайденко; коммент. А. Ф. Филиппова. — Москва : Прогресс, 1990. — С. 644-706 ; Veber M. Politika kak prizvanie i professiya // Veber M. Izbrannye proizvedeniya : per. s nem. / M. Veber; sost., obshch. red. i poslesl. Yu. N. Davydova; predisl. P.P. Gaydenko; komment. A. F. Filippova. — Moskva : Progress, 1990. — S. 644-706.
2. Вебер М. Протестантская этика и дух капитализма / Вебер М. Избранные произведения : пер. с нем. / М. Вебер, сост., общ. ред. и послесл. Ю. Н. Давыдова; предисл. П. П. Гайденко; коммент. А. Ф. Филиппова. — Москва : Прогресс, 1990. — С. 44-272 ; Veber M. Protestantskaya etika i dukh kapitalizma / Veber M. Izbrannye proizvedeniya : per. s nem. / M. Veber, sost., obshch. red. i poslesl. Yu. N. Davydova; predisl. P. P. Gaydenko; komment. A. F. Filippova. — Moskva : Progress, 1990. — S. 44-272.
3. Вебер М. Харизматическое господство / М. Вебер // Социологические исследования. - 1988. - №5. - С. 139-147 ; Veber M. Kharizmaticheskoe gospodstvo / M. Veber // Sotsiologicheskie issledovaniya. - 1988. - №5. - S. 139-147.
4. Гусейнов А. А. Размышления о прикладной этике / А. А. Гусейнов // Ильиных И. А. Экологическая этика : учебн. пособ. / И. А. Ильиных. – Горно-Алтайск : РИО ГАГУ, 2009. – С.25-33 ; Guseynov A. A. Razmyshleniya o prikladnoy etike / A. A. Guseynov // Ilinykh I. A. Ekologicheskaya etika : uchebn. posob. / I. A. Ilinykh. – Gorno-Altaysk : RIO GAGU, 2009. – S.25-33.
5. Давыдов Ю. Этика убеждения и этика ответственности: Макс Вебер и Лев Толстой / Ю. Давыдов // Этическая мысль. –2006. - Вып. 7. – С.83-108 ; Davydov Yu. Etika ubezhdeniya i etika otvetstvennosti: Maks Veber i Lev Tolstoy / Yu. Davydov // Eticheskaya mysl. –2006. - Vyp. 7. – S.83-108.
6. Ермоленко А. Этика ответственности и социальное бытие человека (современная немецкая практическая философия) / А. Н. Ермоленко; НАН Украины, Институт философии. – Киев : Наук. думка, 1994. – 200 с. ; Yermolenko A. Etika otvetstvennosti i

sotsialnoe bytie cheloveka (sovremennaya nemetskaya prakticheskaya filosofiya) / A. N. Yermolenko; NAN Ukrainy, Institut filosofii. – Kiev : Nauk. dumka, 1994. – 200 s.

7. Рахшмир П. Ю. Идеи и люди. Политическая мысль первой половины XX века / П. Ю. Рахшмир. - 2-е изд., перераб. – Пермь : Изд-во Перм. ун-та, 2001. – 272 с. ; Rakhshmir P. Yu. Idei i lyudi. Politicheskaya mysl pervoy poloviny XX veka / P. Yu. Rakhshmir. - 2-e izd., pererab. – Perm : Izd-vo Perm. un-ta, 2001. – 272 s.

8. Roth G. Max Weber's Vision of History: Ethics and Methods / G. Roth, W. Schluchter. – Berkeley, Calif. [etc.] : University of California Press, 1984. – 211 p.

Стаття надійшла до редакції 07.10.2016р.

A. Mishchenko

THE COMPROMISE APPROACH TO SOLVING MORAL DILEMMA IN POLITICS EXEMPLIFIED BY THE MAX WEBER'S CONCEPTION

The article analyzes the compromise approach to resolving conflicts between politics and morality exemplified by the conception of famous German thinker Max Weber. Compromise approach to the relationship between politics and morality based on the interpretation of professional ethics as a certain code of moral norms that govern behavior within the profession. Max Weber stressed that policy - is the sphere of realization legitimacy violence. Consequently it isn't advisable to use absolute moral criteria to assess political activity. Absolute ethics involves evaluating action on the principle "all or nothing". In the case of such uncompromising and unambiguous politics becomes an a priori immoral activity. And from the standpoint of politics absolute ethics seems ineffective and unsustainable. Absolute ethics doesn't recognize the possibility of revolutionary action, uprisings, political rallies, because it is all violence. For the absolute ethics absolute truth is obligation, which in most cases is contrary to the political and even national interests. Thus, the absolute ethics that applies to politics without worrying about any consequences brings only harm. But completely divide politics and morality is also impossible because for the human characteristic is evaluating all around the criteria of morality. Max Weber believed that ethics can be divided into the ethics of conviction and the ethic of responsibility. The purpose of the ethics of conviction - is only the embodiment of convictions, despite the consequences. A politician in this case shifts the responsibility for the consequences of their actions on all others. He thinks enough fact that his intentions were good. Therefore, all possible failure is the result of the fact that all around the foolish and incompetent. Here comes into play the principle that good goals produce good results. But the whole history of humanity proves the absurdity of this belief. Ethics of responsibility, in contrast, primarily guided by the commitment to be responsible for the consequences of certain actions. Ethics of conviction and ethics of responsibility - these are ideal types. In real life they are interrelated and interdependent. And advisably use of both types take appropriate decisions.

Keywords: politics, morality, moral dilemma in politics, compromise approach to solving moral dilemma in politics, Max Weber.